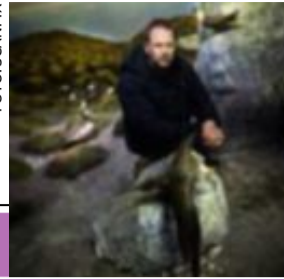

insikt

Redaktörer: Inger Alestig 08-619 24 51, Urban Thoms 08-619 24 91 insikt@dagen.se

FOTO: SCANPIX

» Hur fåglars känsloliv ser ut vet vi inte, men att de har känslor är nog klart.

Världsberömd fågelfotografen Brutus Östling berättar i Ica-Kuriren att han slutat äta kött sedan ett par år.

Surrogatmödrar till salu

Dokumentärpjäs aktualiserar frågan om människan har rätt att föra vidare sina gener

De har väntat och längtat. Så öppnas en möjlighet att få vad de längtar efter – ett barn. De tar den, utan att tveka.

Surrogatmödraskap är en växande och lönsam marknad, särskilt i fattiga länder. I dokumentärpjäsen "Made in India – notes from a babyfarm" ställs de etiska frågorna om handeln med barn på sin spets.

"JAG KNYTER INTE an till babyn. Jag bär barnet, men när de har plockat ut det tänker jag inte mer på det." Så säger en av de surrogatmödrar, som forskaren och pjäsförfattaren Amrita Pande intervjuat, i den dokumentärpjäs som hade premiär i fredags i Stockholm, och som nu går på turné med Riksteatern.

I pjäsen får vi möta några av alla de surrogatmödrar hon mött under de sex år hon forskat i ämnet surrogatmödraskap. Vi får också stifta bekantskap med några av de par som ska ta hand om barnet, samt den indiska läkare som förestår en av Indiens i dag cirka 3 000 kliniker. Just Indien är ett av de länder där surrogatmödraskap har utvecklats till en lönsam industri. På den här kliniken är hälften av paren som vill ha en surrogatmamma av indisk härkomst. De övriga kommer från hela världen: Kanada, Sydafrika, Japan.

REDAN INNAN PJÄSEN börjar utbryter en häftig diskussion mellan några unga tjejer på min bänk. Är det samma sak att vara adopterad som att ha en surrogatmamma? Meningarna går isär, och tonläget höjs. Man märker att den här frågan är hetare än glödande kol: även i debatten som följer efter pjäsen och där publiken får ställa frågor, är rösterna ibland upprörda.

Det är lätt att förstå varför. Än en gång har medicinsk vetenskap ställt oss inför möjligheter där lagstiftning och etiska förhållningssätt helt enkelt inte har hunnit med. Längtan efter ett barn är också något så grundläggande för människan att det går

att förstå – även om man inte försvarar det – att många tar vilken genväg som helst, laglig eller inte, för att få uppleva att ett litet barn sitter vid köksbordet en morgon och äter cornflakes.

FRÅGAN ÄR OCKSÅ komplicerad därför att en del av surrogatmödrarna bestämt hävdar att detta jobb är deras enda chans att se till att de barn de själva har hemma får utbildning och ett drägligt liv. Fattiga kvinnor i Gujarat, där Amrita Pande har gjort sina intervjuer, kan köpa fyrtio kor för en enda levererad baby, och på så sätt starta en mindre bondgård åt sin familj.

Ska man fördöma deras val? Föreställningen är föredömlig i att den undviker att göra svåra frågor alltför lätta. Amrita Pande har närmast sig både surrogatmödrarna och de barnlösa paren med respekt. Vi får höra intervjuer och se filmklipp, och hon visar också vackra broderier som kvinnorna gjort med motiv som handlar om hur de upplever sin situation. Vi får vara med om när en baby levereras – men inte på bild, för det ville inte kvinnan. I stället får vi höra ljudfiler, och två skådespelare berättar om hur det går till.

DET FINNS. SÄGER Amrita Pande själv i debatten efteråt, inte ett enda svar på hur surrogatmödraskap påverkar surrogatmödrarna. I stället för svart och vitt finns en hel skala nyanser. Några av kvinnorna gråter när deras baby plockas ut, några skäms inför sin familj och låtsas att de varit på semester under nio månader. Några få håller kontakt med den familj babyn får, men de allra flesta levererar barnet och hör sedan aldrig mer av familjen eller sitt barn.

Både de kvinnor som säger att de vill vara surrogatmödrar, och de som av olika skäl har övertalats, befinner sig dock i något som måste kallas en slags industriell miljö. Kvinnorna hålls i princip instängda på en klinik under nio månader, de får inte äta vad de vill, de tvingas att ligga och vila, de får ta emot bara ett fåtal besök. Doktorn – en

kvinnlig indisk gynekolog – är allsmäktig härskare på kliniken och bestämmer när barnet ska "levereras", oftast med kejsarsnitt för att undvika komplikationer, och oftast på tisdagar. Det är enklast så. "Det är inte ditt barn", säger doktorn till kvinnorna, om de har invändningar. Doktorn förklarar

» Etiken och moralen lyser med akut frånvaro.

också i pjäsen, att hon har startat kliniken för att hon har en mission, hon vill hjälpa barnlösa par. Tjåna pengar tänker hon mindre på.

Tro det den som vill. Det är svårt att komma ifrån den känslan av lätt illamående man får när vi får veta att doktorn planerar att bygga ut sin klinik till det tredubbla. För en kostnad till en tredjedel av vad en ny bil kostar i Sverige kan man här köpa ett färdigproducerat barn, gjort av egen sperma/egna ägg.

ETIKEN OCH MORALEN lyser med akut frånvaro. I stället är det en slags de medicinska glad-ingenjörernas julafton: varför ska vi inte göra detta, när vi kan? Argumentet att det handlar om en "win-win"-situation för säljare och köpare är föga övertygande. Det är samma typ av argumentation man ibland kan höra i prostitutionsdebatten: tjejerna själva vill ju, de tjänar pengar på det, och förresten, om man förbjuder det blir det bara illegalt och då mycket farligare för alla.

Detta är, förstås, ganska ytliga argument. Vilka reella val har de tjejer som ägnar sig åt prostitution, eller de unga kvinnor som ägnar sig åt surrogatmödraskap, egentligen haft?

AMRITA PANDE skrader inte orden när hon pekar på livsbetingelserna i Gujarat. Den är fascistiskt styrd, får vi veta, här betyder klasskillnader allt, skolor kostar mycket pengar och de

fattiga blir allt fattigare.

Det är svårt för den svenska publiken att veta hur styret i Gujarat ser ut. Men vi förstår att de fattiga unga kvinnor som blir surrogatmödrar inte har haft särskilt många möjligheter att skapa sig en framtid. Det är dessa livsbetingelser vi bör prata om. Vi bör också prata om barnen och deras rättigheter, fram till i dag totalt negligerade.

VAD BLIR DÅ slutsatsen? Amrita Pande själv svarar i slutet av föreställningen. Hon menar att på kort sikt måste den här verksamheten få lagliga ramar. Med rättigheter för surrogatmödrarna, som i dag står utan skydd om det till exempel skulle inträffa komplikationer under graviditeten. På längre sikt vill hon förbjuda verksamheten – men detta är en fråga som bör hanteras globalt, och i samarbete mellan länder. I dag ser lagstiftningen olika ut i olika länder, i Sverige är surrogatmödraskap till exempel förbjudet, men i de flesta länderna ser man mellan fingrarna på det, säger Amrita Pande.

Hon pekar också på att svårigheterna att adoptera har blivit allt större i dag, utredningstiderna är långa och krävande. Kanske skulle behovet av surrogatmödrar minska om man i stället underlättade adoption.

OCH VISST ÄR det ett sorgligt faktum att det finns så många barn som behöver tas om hand i världen, och samtidigt så många som hoppas bli föräldrar men av olika orsaker inte kan få barn. Att underlätta adoption borde vara en prioriterad angelägenhet i de länder där många i stället vill ha en surrogatmamma. Men det räcker troligtvis inte att underlätta adoption. För till sist handlar det också om en utbredd egenkärlek: just mina gener måste föras vidare. Just jag måste ha en baby som jag vet är min, som bär mina anlag.

Det är inte en infertilitetskris. Det är en egocentrisk tetskris.

INGER ALESTIG
inger.alestig@dagen.se
08-619 24 51

